
Recenzovaný článek

Od Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky k spoločnej armáde Európskej únie?

From the Common Security and Defence Policy to the Common Army of the European Union?

Vojtech Jurčák, Radoslav Ivančík

Abstrakt: Hlasy o potrebe vybudovania spoločnej armády Európskej únie sa objavujú na európskej scéne už niekoľko rokov, v poslednej dobe však tieto hlasy najmä po ruskej invázii na Ukrajinu zosilneli. Autori sa preto v článku zaoberajú problematikou možnosti vytvorenia spoločnej európskej armády. Vychádzajú zo sociálno-vedných politologických prístupov k súčasným bezpečnostným rámcom, skúmajú aktuálny stav a zároveň poukazujú na to, že napriek hrozbám, ktorým Európa čelí, dosiaľ neexistuje žiadny jasný plán na to, ako by mala byť takáto armáda vytvorená. Vzhľadom na skutočnosti uvedené v článku, konštatujú, že vytvorenie spoločnej európskej armády sa aspoň zatiaľ javí ako nepravdepodobné, nakoľko supranacionálny model európskej armády by si vyžadoval potrebu prenosu citlivých národných kompetencií z členských štátov na úniijnú úroveň.

Abstract: Voices about the need to build a joint European Union army have been appearing on the European scene for several years, but recently these voices have become stronger, especially after the Russian invasion of Ukraine. Therefore, in the article, the authors deal with the issue of the possibility of creating a common European army. They draw on from socio-scientific political science approaches to current security frameworks, examine the current state, and at the same time point out that, despite the threats Europe is facing, there is still no clear plan for how such an army should be created. Considering the facts mentioned in the article, the authors state that the creation of a common European army, at least for now, seems unlikely, as a supranational model of the European army would require the transfer of sensitive national competences from the member states to the EU level.

Klíčové slová: Európska únia; bezpečnosť; obrana; politika; Severoatlantická aliancia.

Key words: European Union; Security; Defence; Policy; North Atlantic Alliance.

ÚVOD

Myšlienky smerujúce k vytvoreniu spoločnej európskej armády nie sú v žiadnom prípade nové,¹ v posledných mesiacoch však nabrali na intenzite. Európska únia (ďalej len „EÚ“ alebo „Únia“) totiž čelí čoraz agresívnejšiemu Rusku, ktoré v roku 2014 porušilo medzinárodné právo nezákonnou anexiou Krymu.² Konflikt sa podstatne rozšíril, keď Rusko vo februári 2022 spustilo rozsiahlu vojenskú inváziu na Ukrajinu, čo veľmi nepriaznivo ovplyvnilo bezpečnostnú situáciu v Európe a európsky bezpečnostný poriadok. Bezpečnostné prostredie je okrem toho výrazne negatívne ovplyvnené aj prevládajúcou neistotou na Blízkom východe a v severnej Afrike, pretrvávajúcimi konfliktami v Sýrii a Líbyi a (i keď v menšej miere) pokračujúcou migračnou krízou, ktorá tiež spôsobuje politické nepokoje v Európe (Bergmann – Müller, 2021).³

Nestabilita, nepokoje a konflikty v bližšom i vzdialenejšom okolí Únie zintenzívni tlak na zvýšenie úrovne európskej bezpečnosti a obrany a zlepšenie bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ. Preto európski lídri, ako jednu z možností, opätovne vzkriesili ideu na vytvorenie spoločnej armády EÚ. Napríklad predsedníčka Európskej komisie Ursula von der Leyenová vo svojom prejave o stave Únie v roku 2021 v tejto súvislosti povedala, že EÚ potrebuje vybudovať nielen hospodársku, ale aj obrannú úniu, pretože „*prídu časy, keď NATO ani OSN nebudú prítomné a európska armáda bude potrebná*“.⁴ V súčasnosti členské štáty EÚ spolupracujú v rámci medzivládnej Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky (ďalej len „SBOP“), ktorá bola inštitucionalizovaná v Lisabonskej

¹ Bližšie pozri: NOVÁKOVÁ, D. 2020. Vízia spoločnej európskej armády. In *Bezpečnostné fórum 2020 – zborník vedeckých prác z 13. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Interpolis, 2020, roč. 13, s. 198-204. ISBN 978-80-973394-2-5; NOVÁKOVÁ, D. 2021. Is the Idea of Common European Army Strengthening the Security. In *Security Dimensions*, 2021, č. 36, s. 124-136. ISSN 2353-7000; SÍPOSOVÁ, A. 2021. Diskusie o spoločnej európskej armáde sú opäť živé. In *Správy RTVS*, 2021. [online]. [cit. 15.06.2022]. Dostupné z: <<https://spravy.rtvs.sk/2021/08/diskusie-o-spolocnej-europskej-armade-su-opat-zive/>>; KLIMAČEK, R. 2022. Experti sa zhodli: Európe chýba spoločná armáda. Putin to brutálne zneužíva. In *Hospodárske noviny*, 2022. [online]. [cit. 15.06.2022]. Dostupné z: <<https://hnonline.sk/svet/25177489-experti-sa-zhodli-europe-chyba-spolocna-armada-putin-to-brutalne-zneuzyva>>.

² Bližšie pozri: LOWE, R. 2015. Ukraine: clear breaches of international law in Crimea. In *International Bar Association*, 2021. [online]. [cit. 15.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.ibanet.org/Ukraine-clear-breaches-of-international-law-in-Crimea>>; HEGGER, E. 2021. Slovensko nikdy neužná ilegálnu anexiu Krymu. [online]. In *Úrad vlády Slovenskej republiky*, 2021. [cit. 15.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.vlada.gov.sk/premier-slovensko-nikdy-neuzna-ilegalnu-anexiu-krymu/>>; EEAS. 2021. Seven years since Russia's illegal annexation of Crimea. In *European External Action Service*, 2021. [online]. [cit. 29.06.2022]. Dostupné z: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/seven-years-russia-s-illegal-annexation-crimea_en>.

³ BERGMANN, J. – MÜLLER, P. 2021. Failing forward in the EU's common security and defense policy: The integration of EU crisis management. In *Journal of European Public Policy*, 2021, roč. 28, č. 10, s. 1669-1687. ISSN 1350-1763.

⁴ Európska komisia. 2021. 2021 State of the Union Address by President von der Leyen. In *Európska komisia*, 2021. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_21_4701>.

zmluve a nadobudla platnosť v roku 2009⁵ a ktorá stanovuje usmernenia pre bezpečnostnú a obrannú spoluprácu v Európe. V rámci Únie však dlho bola (a do istej miery aj stále ešte je) bezpečnosť a obrana vnímaná ako národná záležitosť a členské štáty sa stále zdráhajú preniesť viac svojich právomoci na úninú úroveň v obave, že by to oslabilo ich národnú bezpečnosť.

Autori v tomto článku vychádzajú zo sociálno-vedných politologických prístupov k súčasným bezpečnostným rámcom, pričom na základe realizovaného kvalitatívneho teoretického výskumu s využitím analyticko-syntetických prístupov, obsahovej, kvalitatívnej a komparatívnej analýzy, ako aj vedeckej metódy štúdia dokumentov, skúmajú otázky spojené so zaisťovaním európskej bezpečnosti a obrany. Vychádzajú pri tom z faktu, že je to práve SBOP, ako súčasť Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (ďalej len „SZBP“), z ktorej by sa malo vychádzať pri tvorbe spoločnej armády EÚ. Zároveň konštatujú, že pri súčasne platnom rámci zaisťovania európskej bezpečnosti a obrany nie je spoločná armáda EÚ pre obrannú spoluprácu nevyhnutná, ale Únii ako celku a aj jednotlivým členským štátom by mohla prospieť tým, že zaisťovanie bezpečnosti a obrany v EÚ by bolo hospodárnejšie a efektívnejšie. Autori v kontexte vyššie uvedeného v článku, po prvé, preskúmajú rozsah a obmedzenia súčasného obranného rámca – spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky; po druhé, posúdia „europeizáciu“ obranných politík prostredníctvom aplikácie relevantných teoretických prístupov – konštruktivismu a neofunkcionalizmu; a po tretie, analyzujú súčasný názor na európsku bezpečnosť. V závere, po preskúmaní podstatných faktov týkajúcich sa možného vytvorenia armády EÚ, poukážu na vzťah medzi EÚ s NATO, poskytnú realistickú kritiku europeizácie obrannej politiky a zhodnotia vyhliadky na založenie spoločnej európskej armády. Pri spracovaní článku pritom vychádzajú zo sociálno-vedných politologických prístupov k súčasným

⁵ Európsky parlament. 2021. Defence: is the EU creating a European army? [online]. In *European Parliament News*, 2021. [cit. 19.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/security/20190612STO54310/eu-army-myth-what-is-europe-really-doing-to-boostdefence>>.

bezpečnostním rámcem, z vědeckých prac a konstruktivních renomovaných zahraničních i domácích autorů, kteří se zabývají sa ve svých dílech skúmanou problematikou.⁶

1 SÚČASNÝ RÁMEC BEZPEČNOSTNEJ A OBRANNEJ POLITIKY EURÓPSKEJ ÚNIE

Spoločná bezpečnostná a obranná politika (ďalej len „SBOP“) predstavuje súčasný rámec EÚ pre spoluprácu a koordináciu v oblasti bezpečnosti, obrany a krízového manažmentu. Zároveň poskytuje Únii operačnú schopnosť využívajúcu vojenské a civilné prostriedky, ktoré možno použiť na vojenské i civilné operácie a misie mimo Únie na udržanie mieru, predchádzanie konfliktom a posilňovanie medzinárodnej bezpečnosti v súlade so zásadami Charty Organizácie Spojených národov (ďalej len „OSN“). Pri plnení týchto úloh sa v súlade so Zmluvou o Európskej únii (ďalej len „Zmluva o EÚ“) využívajú spôsobilosti a sily poskytované členskými štátmi.⁷

Operácie a misie SBOP sú vymedzené v článku 43 ods. 1 Zmluvy o EÚ. Únia môže pri nich využiť vojenské a civilné prostriedky, pričom zahŕňajú spoločné operácie odzbrojovania, humanitárnej a záchranej misie, misie vojenského poradenstva a vojenskej pomoci, misie na predchádzanie konfliktu a na udržanie mieru, misie bojových síl v rámci nového riadenia vrátane misií na opätovné nastolenie mieru a stabilizačných operácií po

⁶ Bližšie pozri: CRAWFORD, B. 2009. *The Future of European security*. Berkeley : University of California, 2009. ISBN 978-0-87725-184-2; WESSEL, R. A. - BLOCKMANS, S. 2009. The European Union and Crisis Management: Will the Lisbon Treaty Make the EU More Effective? In *Journal of Conflict and Security Law*, 2009, roč. 14, č. 2, s. 265-308. ISSN 1467-7954; NEČAS, P. – UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2010. 167 s. ISBN 978-80-8040-401-7; BRHLÍKOVÁ, R. 2014. *Bezpečnosť a Európska únia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2014. 208 s. ISBN 978-80-558-0717-1; ROŽŇÁK, P. 2015. *Mechanismy fungování Evropské unie*. Ostrava : Key Publishing, 2015. 331 s. ISBN 978-80-7418-237-2; TEREM, P. a kol. 2016. *Vplyv EÚ a NATO na európsku a globálnu stabilitu a ich význam pre bezpečnosť SR*. Banská Bystrica : Belianum - Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela, 2016. 233 s. ISBN 978-80-557-1214-7; KAZANSKÝ, R. 2018. *Nové prístupy k výskumu transformácie bezpečnostného sektora*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2018. 133 s. ISBN 978-80-7556-040-7; BERGMANN, J. 2019. Neofunctionalism and EU external policy integration: the case of capacity building in support of security and development. In *Journal of European Public Policy*, 2019, roč. 26, č. 9, s. 1253-1272. ISSN 1350-1763; BISCOP, S. 2019. The EU and NATO: That is not the question. In *Focus Stratégique*, 2019, č. 93, s. 11-20. Paris : Institut Français des Relations Internationales, 2019. 48 s. ISBN 979-10-373-0082-9; PALM, T. – CRUM, B. 2019. Military operations and the EU's identity as an international security actor. In *European Security*, 2019, roč. 28, č. 4, s. 513-534. ISSN 1746-1545; HOOGHE, L. – MARKS, G. 2019. Grand theories of European integration in the twenty-first century. In *Journal of European Public Policy*, 2019, roč. 26, č. 8, s. 1113-1133. ISSN 1350-1763; KOLÍN, V. 2020. Společná bezpečnostní a obranná politika EU v kostce – část první. In *Vojské rozhledy*, 2020, roč. 29, č. 3, s. 87-101. ISSN 1210-3292; KOLÍN, V. 2020. Společná bezpečnostní a obranná politika EU v kostce – část druhá. In *Vojské rozhledy*, 2020, roč. 29, č. 4, s. 105-117. ISSN 1210-3292; HÅKANSSON, C. 2021. The European Commission's new role in EU security and defence cooperation: the case of the European Defence Fund. In *European Security*, 2021, roč. 30, č. 4, s. 589-608. ISSN 1746-1545; WEISS, M. – BIERMANN, F. 2022. Networked politics and the supply of European defence integration. In *Journal of European Public Policy*, 2022, roč. 29, č. 6, s. 910-931. ISSN 1350-1763.

⁷ Zmluva o Európskej únii, 2008, čl. 42 ods. 1

ukončení konfliktu. Všetky tieto misie môžu prispievať k boju proti terorizmu, vrátane podpory tretích krajín v boji proti terorizmu na ich územiach.⁸

V rámci SBOP prebrala EÚ vedúcu úlohu vo viacerých mierových operáciách, predchádzaní konfliktom a posilňovaní medzinárodnej bezpečnosti. Je neoddeliteľnou súčasťou komplexného prístupu EÚ ku krízovému manažmentu, ktorý využíva vojenské aj civilné prostriedky. Takmer 4 000 nasadených žien a mužov pomáha v súčasnosti presadzovať mier a bezpečnosť tam, kde je to potrebné, poskytujúc stabilitu a budovanie odolnosti v zložitom a krehkom prostredí. Aktuálne je pod hlavičkou Únie vedených 18 misií a operácií SBOP, z ktorých 11 je civilných a 7 vojenských. Od spustenia prvých misií a operácií SBOP v roku 2003 uskutočnila EÚ viac ako 37 vojenských a civilných operácií a misií vo viacerých krajinách Európy, Afriky a Ázie.⁹

Stratégie SBOP sú vypracované v Rade pre zahraničné veci¹⁰ (The Foreign Affairs Council), ktorú tvoria ministri zahraničných vecí a obrany zo všetkých členských štátov EÚ. Inštitúcia zostáva medzivládna, čo znamená, že rozhodnutia sa prijímajú jednomyselne. Pokiaľ ide o vojenské nástroje na dosiahnutie stanovenej úrovne ambícií vychádzajúcich zo SBOP, kľúčovým bolo najmä zasadnutie Európskej rady v Kolíne nad Rýnom v roku 1999¹¹, z ktorého vyplynuli najdôležitejšie závery pre formovanie konkrétnej podoby európskej bezpečnostnej a obrannej politiky. Na tomto zasadnutí boli prijaté závery týkajúce sa operačných schopností, podľa ktorých by mala EÚ byť schopná nasadiť a rozmiestniť vyčlenené vojenské sily v rozsahu 15 brigád alebo 50 až 60 tisíc vojakov, schopné zasiahnuť v každej kríze, ktorá by mohla nastať v oblasti, kde sú ovplyvnené európske záujmy, a zabezpečiť ich sebestačnosť a udržateľnosť v priestore operácie.^{12,13} V rámci týchto síl zabezpečiť tvorbu menších prvkov rýchlej reakcie (Rapid Response Element) s vysokým stupňom pohotovosti na nasadenie a neskôr od roku 2007 bojové skupiny EÚ (EU Battlegroups).¹⁴

⁸ Zmluva o Európskej únii, 2008, čl. 43 ods. 1

⁹ EEAS, 2022. Missions and Operations. In *European External Action Service*, 2022. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en>.

¹⁰ Rada pre zahraničné veci je súčasťou Rady Európskej únie, ktorá sa schádza raz mesačne. Na stretnutiach sa stretávajú ministri zahraničných vecí členských štátov. V závislosti od bodov programu sa zúčastňujú aj ministri zodpovední za európske záležitosti, obranu, rozvoj alebo obchod.

¹¹ EP. 1999. Cologne European Council 3-4 June 1999. In *European Parliament*. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/summits/kol2_en.htm#an3>.

¹² CDI. 2002. The European Union's Headline Goals. In *Military Reform Projects*, 2002. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <<https://web.archive.org/web/20120309144841/http://www.cdi.org/mrp/eu.cfm>>.

¹³ IESDA. 2001. European strategic lift capabilities - reply to the annual report of the Council. In *Assembly of WEU. Interparliamentary European Security and Defence Assembly*, 2001. Document A/1757. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20070928225007/http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2001/1757.php?PHPSESSID=f3137d60>.

¹⁴ EUEA. 2017. EU Battlegroups. In *European Union External Action*, 2017. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <https://www.eeas.europa.eu/node/33557_en>.

Myšlienka vytvorenia spoločnej armády EÚ pramení hlavne z nestability vývoja po skončení studenej vojny a rozpade bipolárneho usporiadania sveta,¹⁵ avšak na najvyššej politickej úrovni zostávala viac-menej zabudnutá počas celého obdobia od neúspechu založenia Európskeho obranného spoločenstva až po rok 2015.¹⁶ Debaty ohľadom jej vytvorenia znova otvoril vtedajší predseda Európskej komisie Jean-Claude Juncker. Udialo sa tak v reakcii na ukrajinskú krízu, pričom argumentoval, že NATO nie je postačujúce pre zaistenie mieru v Európe, pretože nie všetci členovia NATO sú aj členmi EÚ. V Junckerovom ponímaní, by mohla spoločná armáda EÚ v kontexte ruskej anexie Krymu slúžiť ako odstrašujúci prostriedok. Jej vytvorenie by predstavovalo podľa neho „jasný signál Rusku, že vážne obhajujeme naše európske hodnoty“, pričom „s vlastnou armádou by Európa mohla reagovať dôveryhodnejšie na ohrozenie mieru či už v členskom štáte alebo v susednom štáte“ (Kirschbaum – Croft, 2015).¹⁷ Na jeho vyhlásenie pozitívne reagovala vtedajšia nemecká ministerka obrany a súčasná predsedníčka Európskej komisie Ursula von der Leyenová, podľa ktorej „naša budúcnosť ako Európanov bude v určitom bode spätá s európskou armádou“.¹⁸ Podľa von der Leyenovej by sa tým posilnilo európske krídlo Severoatlantickej aliance a bezpečnosť Európy celkovo.

Na rozdiel od pozitívneho nemeckého postoja k Junckerovmu vyhláseniu, ten britský bol naopak veľmi negatívny, nakoľko vychádzal z britského presadzovania národných riešení v oblasti obrany.¹⁹ V tejto súvislosti je možné badať isté paralely medzi zmieneným Junckerovým prehlásením a pokusom o založenie Európskeho obranného spoločenstva (ďalej len „EOS“) ešte v roku 1950, ktorý vychádzal z Plevelovho plánu²⁰. Na rozdiel od

15 NOVÁKOVÁ, D. 2021. Is the Idea of Common European Army Strengthening the Security. In *Security Dimensions*, 2021, č. 36, s. 124-136. ISSN 2353-7000.

16 NOVÁKOVÁ, D. 2020. Vízia spoločnej európskej armády. In *Bezpečnostné fórum 2020 – zborník vedeckých prác z 13. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Interpolis, 2020, roč. 13, s. 198-204. ISBN 978-80-973394-2-5, s. 199

17 KIRSCHBAUM, E. – CROFT, A. 2015. Juncker calls for EU army, says would deter Russia. In *Reuters*, 2015. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.reuters.com/article/us-eu-defence-juncker-idUSKBN0M40KL20150308>>.

18 KIRSCHBAUM, E. – CROFT, A. 2015. Juncker calls for EU army, says would deter Russia. In *Reuters*, 2015. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.reuters.com/article/us-eu-defence-juncker-idUSKBN0M40KL20150308>>.

19 SPARROW, A. 2015. Jean-Claude Juncker calls for EU army. In *The Guardian*, 2015. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/world/2015/mar/08/jean-claude-juncker-calls-foreu-army-european-commission-military>>.

20 Európske obranné spoločenstvo bol návrh vojenského paktu, ktorý v roku 1950 inicioval francúzsky predseda vlády René Plevel v reakcii na americké výzvy na opätovné vyzbrojenie západného Nemecka. Tie sa vystupňovali po vypuknutí vojny na Kórejskom polostrove, ktorá bola vnímaná ako možný predobraz sovietskej agresie v Európe. Francúzskym zámerom bolo vytvorenie európskej armády, pretože Francúzi boli proti často skloňovanej alternatíve, ktorou bolo pristúpenie západného Nemecka do NATO, kde mal byť naplno využitý vojenský potenciál západného Nemecka v prípade konfliktu s východným blokom. Dôvodom francúzskych obáv bol medzivládny charakter NATO a nemožnosť priamej kontroly nad svojimi členmi a teda aj Nemeckom. Európske obranné spoločenstvo malo zahŕňať tzv. Šestku - vtedajšie Západné Nemecko, Francúzsko, Taliansko a krajiny Beneluxu - Holandsko, Belgicko a Luxembursko. Zmluva o Európskom obrannom spoločenstve bola podpísaná 27. mája 1952, ale nikdy nevstúpila do platnosti pre jej zablokovanie vo francúzskom Národnom zhromaždení v roku 1954.

EOS však Juncker nepriniesol žiadnu konkrétnu podobu alebo model toho, ako by spoločná armáda mala vyzeráť. Junckerova vízia si aj z toho dôvodu vtedy nezískala priazeň medzi prevažnou väčšinou členských štátov Európskej únie.²¹ Navyše, na neformálnom zasadnutí ministrov obrany členských štátov EÚ v septembri 2016 v Bratislave vtedajšia vysoká predstaviteľka Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku Federica Mogheriniová uviedla: „*Nie je to o európskej armáde. Je to o využití všetkých nástrojov, ktoré máme, s cieľom posilnenia našich európskych schopností v oblasti obrany. Je to niečo, čo európski občania od nás očakávajú.*“ V tejto súvislosti dodala, že väčšina členských štátov Únie neuvažuje o vytvorení spoločnej európskej armády, ale najmä o efektívnejšom využití prostriedkov, ktorými už Únia disponuje.²²

Problémom, ako uvádza Smith, je fakt, že EÚ sama už od začiatku začala v rámci SZBP uplatňovať pri riešení kríz politiku akéhosi „mäkkého vyvažovania tvrdej sily“. To je podľa neho vidieť dodnes, a preto tvrdí, že EÚ presadzuje liberálnejší prístup ku globálnej strategickej činnosti a implementuje „mäkkú silu“ namiesto tvrdej stratégie viac zameranej na vojenskú stránku.²³ Z uvedeného dôvodu sa EÚ dosiaľ prezentovala hlavne ako civilná mocnosť a nie ako bezpečnostný aktér, ktorý má potrebu mať vlastné ozbrojené sily.²⁴ Na zvládnutie kríz a udržanie mieru v Európe je však nevyhnutne potrebná užšia obranná spolupráca, a preto EÚ stále aktívnejšie vyvíja iniciatívy na zvýšenie úrovne európskej bezpečnosti a obrany. Z dlhodobého hľadiska by jedným z cieľov európskej bezpečnostnej a obrannej politiky a možností na zvýšenie úrovne európskej bezpečnosti a obrany mohlo byť vytvorenie autonómneho európskeho obranného subjektu, ktorý by bol v prípade potreby pripravený na nasadenie a použitie tvrdej sily. V skratke by sa dalo povedať, že jednotlivé iniciatívy, ich prehĺbenie a ďalší rozvoj stratégií EÚ postupne smerujú k spoločnej únijnej armáde.

K teoretickým prístupom, ktoré podporujú tento vývoj, patrí najmä konštruktivizmus. Ten predstavuje tú časť teórie medzinárodných vzťahov, podľa ktorej základom medzinárodného systému sú vzájomné interakcie štátov. Konštruktivizmus je pomerne nový teoretický smer, ktorého začiatky siahajú k prelomu 80-tych a 90-tych rokov 20. storočia. Nahradil marxizmus a dnes predstavuje po realizme a liberalizme tretiu najvýznamnejšiu teóriu medzinárodných vzťahov. Na rozdiel od realizmu, ktorý sa sústreďuje na otázky moci jednotlivých štátov a neexistenciu svetovej vlády, a od liberalistických teórií vyzdvihujúcich hodnotové hľadiská, konštruktivizmus skúma ako sebavnímanie jednotlivých štátov a ich spôsob vnímania medzinárodného systému formujú, resp. konštruujú tento systém. Konštruktivisti tvrdia, že objektívnym činiteľom, ktorý v danom časovom

²¹ NOVÁKOVÁ, D. 2020. Vízia spoločnej európskej armády. In *Bezpečnostné fórum 2020 – zborník vedeckých prác z 13. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Interpolis, 2020, roč. 13, s. 198-204. ISBN 978-80-973394-2-5, s. 199

²² TASR. 2016. F. Mogherini: Posilňovanie obrany neznamená európsku armádu. In *Teraz.sk*, 2016. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné na internete: <<http://www7.teraz.sk/slovensko/f-mogheriniposilnovanie-europskej-ob/219643-clanok.html>>.

²³ SMITH, M. E. 2021. A liberal grand strategy in a realist world? Power, purpose and the EU's changing global role. In *Journal of European Public Policy*, 2021, roč. 28, č. 2, s. 144-163. ISSN 1350-1763, s. 152

²⁴ SJURSEN, H. 2016. The EU as a 'normative' power: how can this be? In *Journal of European Public Policy*, 2016, roč. 23, č. 2, s. 235-251. ISSN 1350-1763, s. 247

úseku určuje vývoj na medzinárodnej scéne, nie je moc a jej anarchickosť, ale vzájomné ovplyvňovanie štátov a chápanie ich vlastných identít a záujmov. Tieto záujmy a identity, ktoré sú výsledkom interakcií štátov, možno považovať za spoločenské konštrukty. Inými slovami, medzinárodný systém nie je produktom konkrétnych objektívnych realít, ktoré vymedzujú možnosti jednotlivých štátov v rámci systému, ale naopak, medzinárodný systém vytvárajú svojimi praktikami a aktivitami štáty samotné. Z toho vyplýva záver, že tak, ako sa v priebehu času mení sebavnímanie štátov, tak sa mení a bude meniť aj medzinárodný systém.²⁵

Z konštruktivistického hľadiska sú národné vojenské strategické kultúry, ktoré sa odvíjajú od formujúcich historických skúseností, ústrednými determinantmi obranných politík štátov. Konštruktivisti preto tvrdia, že „europeizácia“ bezpečnostnej a obrannej politiky a vytvorenie „európskej strategickkej kultúry“ je prirodzeným dôsledkom meniacich sa spoločenských a politických noriem v čase. Predstavitelia neofunkcionalizmu²⁶ v kontradikcii s tým tvrdia, že k prehĺbeniu integrácie v otázkach obrany pravdepodobne nedôjde až dovtedy, kým nevznikne taká kríza alebo nenastane taká hrozba, ktorá bude natoľko významná, že členské štáty Únie si uvedomia, že jediným spôsobom, ako na ňu reagovať, je vytvorenie európskej obrannej únie. Ich vysvetlenie dynamiky európskej integrácie v bezpečnostnej a obrannej politike je založené na tom, že neúspešné medzivládne prístupy v krízových situáciách vedú k neúplným riešeniam a neefektívnemu rozhodovaniu. Z neofunkcionalistického pohľadu by to viedlo k ďalšej kríze, ale po nej by nakoniec prišlo k hlbšej integrácii. Vo svetle toho by reakcia na krízu viedla k vytvoreniu nadnárodnej inštitúcie, ktorá by bola vstupnou bránou na únik z dôsledkov anarchie v medzinárodnom poriadku. To by mohlo naznačovať, že s cieľom efektívne reagovať na tieto bezpečnostné výzvy by riešením mohlo byť vytvorenie spoločnej európskej armády.²⁷

2 SMEROVANIE K VYTVORENIU SPOLOČNEJ ARMÁDY EÚ?

EÚ nie je suverénnym aktérom sama o sebe, ale slúži skôr ako prostriedok pre napĺňanie kolektívnych záujmov svojich členských štátov. Preto, aby sa vytvorila spoločná európska armáda, muselo by dôjsť k posunu od medzivládneho rozhodovania k formovaniu nadnárodnej inštitúcie. V posledných rokoch došlo v tejto súvislosti k výraznému pokroku smerom k budovaniu európskej obrannej únie, keď boli navrhnuté a spustené

²⁵ TAYLOR, S. L. 2012. *30 sekúnd politiky*. Bratislava : Fortuna Libri, 2012. 160 s. ISBN 978-80-8142-013-9, s. 150

²⁶ Neofunkcionalizmus, ktorého teoretické základy vychádzajú z teórie funkcionalizmu, sa často považuje za prvú teóriu európskej integrácie. Snaží sa vysvetliť proces európskej integrácie a prečo štáty súhlasia s tým, aby sa stali súčasťou nadnárodnej organizácie. Dnes je jednou z najznámejších teórií európskej integrácie. V posledných desaťročiach túto teóriu oživilí viacerí autori, ktorí opisujú neofunkcionalistický teoretický odkaz ako schopný priamo sa vyjadrovať k súčasným problémom (Rosamond, 2015).

²⁷ BERGMANN, J. – MÜLLER, P. 2021. Failing forward in the EU's common security and defense policy: The integration of EU crisis management. In *Journal of European Public Policy*, 2021, roč. 28, č. 10, s. 1669-1687. ISSN 1350-1763, s. 1678

viaceré nové iniciatívy, napríklad v oblasti tvorby štruktúr velenia a riadenia (Military Planning and Conduct Capability – MPCC²⁸), rozvoja vojenských schopností (Permanent Structured Cooperation – PESCO²⁹, Coordinated Annual Review on Defence – CARD³⁰) alebo finančného rámca realizácie projektov rozvoja schopností (European Defence Fund – EDF³¹) a pod.

Vytvorenie spoločnej európskej armády by zásadne zmenilo úlohu EÚ a jej postavenie ako medzinárodného aktéra. Umožnilo by Únii získať v globálnom systéme viac „tvrdej sily“ namiesto dosiaľ protežovanej „mäkkej sily“, ktorá z pohľadu teórie realizmu nestačí na zaistenie bezpečnosti a obrany Únie ani na vystupovanie v roli skutočne mocného a rešpektovaného aktéra v medzinárodnom systéme. Zároveň obmedzuje jej možnosti efektívne a účinne reagovať na vojenské hrozby. Na ilustráciu stačí uviesť, že primárna reakcia EÚ na ruskú inváziu na Ukrajinu zostala výhradne ekonomická, zatiaľ čo vojenskú pomoc v podobe zbraní, munície a ďalšej vojenskej techniky poskytli Ukrajine jednotlivé členské štáty Únie.

Vzhľadom na aktuálny stav sa medzi európskymi občanmi stáva čoraz populárnejšia myšlienka, že EÚ by mala zohrávať významnejšiu úlohu v oblasti bezpečnosti a obrany. Podľa výsledkov Eurobarometra z roku 2022, ktorý v apríli a v máji zisťoval postoje Európanov k bezpečnosti a obrane, celkovo až 81 % občanov Únie (68 % Slovákov) podporuje spoločnú bezpečnostnú a obrannú politiku EÚ. Okrem toho 93 % Európanov súhlasí s tým, že členské štáty by mali konať spoločne, pokiaľ ide o obranu územia EÚ. 73 % občanov Únie (62 % obyvateľov SR) súhlasí s navyšovaním rozpočtu na obranu a 85 % Európanov (73 % Slovákov) sa domnieva, že spolupráca v otázkach obrany na úrovni EÚ by sa mala zintenzívniť.³² Za posledných päť rokov sa percentá podpory v prieskumoch postupne zvýšili vo všetkých kategóriách o cca 10 až 15 %, k čomu nepochybne výrazne prispelo vypuknutie konfliktu na Ukrajine, ale rovnako tak aj verejné vyhlásenia významných politických predstaviteľov, napríklad francúzskeho prezidenta Emmanuela Macrona a bývalej nemeckej kancelárky Angely Merkelovej, ktorí sú podporovateľmi idey vytvorenia spoločnej európskej armády. Pre lepšiu ilustráciu, Merkelová vo svojom prejave

²⁸ Vojenské plánovanie a vedenie spôsobilosti (MPCC) predstavuje stály operačný štáb na vojenskej strategickej úrovni pre vojenské operácie EÚ na úrovni do 2 500 vojakov nasadených v rámci Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky Únie.

²⁹ Stála štruktúrovaná spolupráca (PESCO) predstavuje nástroj na posilnenie spolupráce v oblastiach budovania obranných a vojenských spôsobilostí, výšky investičných výdavkov v oblasti obrany vrátane výskumu a vývoja, harmonizácie obranného plánovania, posilnenia dostupnosti, interoperability, pružnosti a schopnosti nasadenia ozbrojených síl zúčastnených členských štátov, odstraňovania nedostatkov v obranných spôsobilostiach, ako aj spolupráce v európskych programoch vyzbrojovania.

³⁰ Koordinované výročné hodnotenie obrany (CARD) predstavuje proces monitorovania obranných plánov členských štátov Európskej únie s cieľom pomôcť pri koordinácii výdavkov a identifikácii možných projektov spolupráce.

³¹ Európsky obranný fond bol vytvorený ako súčasť Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky Európskej únie, s cieľom koordinovať a zvýšiť národné investície do obranného výskumu a zlepšiť interoperabilitu medzi národnými ozbrojenými silami.

³² TASR. 2022. Eurobarometer: Občania EÚ podporujú bezpečnostnú a obrannú politiku. In *Teraz.sk*, 2022. [online]. [cit. 18.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.teraz.sk/slovensko/eurobarometer-obcania-eu-podporuju-b/641056-clanok.html>>.

v Evropském parlamentu v roce 2018 povedala, že při pohledu na nedávný vývoj v Evropě „*EÚ musí pracovat na vizi a jedného dne vytvořit skutečnou evropskou armádu*“.³³

V kontexte výše uvedeného je důležité poznamenat, že založení a vybudování evropské armády je uvedeno aj v oficiálním manifestu Evropské lidové strany, která má v současnosti nejvyšší podíl křesel v Evropském parlamentu – 182, což představuje 24,23 % podíl.³⁴ Pozitivně postoje k společné obranné politice EU a potenciální společné armádě EU preto naznačují, že na její vytvoření by existoval solidní mandát, keďže ho podporujú občania, poslanci a viacerí predstavitelia štátov. Niektoré európske krajiny, najmä tie, ktoré hraničia s Ruskom vo východnej Európe, však nie sú naklonené myšlienke vybudovania armády EU, pretože sa obávajú, že by to podkopalo úlohu NATO v Európe a dokonca by to mohlo viesť až k stiahnutiu amerických vojenských síl rozmiestnených v Európe.

Napriek deklarovanej podpore pre vytvorenie evropskej obrannej únie z viacerých strán nie je celkom jasné, čo by vytvorenie armády EU znamenalo a aké kroky by bolo potrebné vykonať zo strany členských štátov Únie. Lisabonská zmluva totiž nevytvára iniciatívy, ktoré by ohrozovali národnú autonómiu vo vojenskom plánovaní a vojenská spolupráca je založená výhradne na medzivládnej spolupráci medzi členskými štátmi. Podľa Bergmanna a Müllera národné strategické kultúry sú stále relatívne neelastické a pomalé v konvergencii a medzivládne vyjednávanie zasa neefektívne, pretože sa snaží vyvážiť všetky rozdielne názory. Je pritom dokázané, že členské štáty reagujú opätovným súhlasom s riešeniami s najnižším spoločným menovateľom.³⁵ Arcudi a Smith tvrdia, že sa tak deje preto, že členské štáty Únie sa stále nedokážu zhodnúť na základných cieľoch a zapájajú sa do operácií SBOP, a z toho dôvodu je potrebné o všetkých operáciách vyjednávať od prípadu k prípadu. Aj preto zostáva bezpečnostná a obranná politika prevažne v kompetencii členských štátov EU s rôznymi vojenskými stratégiami a v neposlednom rade aj s rôznymi vlastnými záujmami.³⁶

V tejto súvislosti je tiež dôležité poznamenať, že SBOP funguje najmä prostredníctvom mäkkých a civilných techník. Medzivládny charakter politiky znamená, že SBOP nemôže porušovať vlastné bezpečnostné politiky členských štátov a štáty môžu do SBOP prispievať v podstate čím chcú. Z týchto dôvodov by nasadenie mohol zablokovať akýkoľvek členský štát. Okrem toho existuje aj neochota k ich nasadeniu. Príkladom môže byť operácia v Mali, kde EU zriadila misie na výcvik malijských ozbrojených síl s cieľom obnoviť

33 MERKELOVÁ, A. 2018. Debate on the Future of Europe. In *European Parliament Multimedia Centre*, 2018. [online]. [cit. 18.06.2022]. Dostupné z: <https://multimedia.europarl.europa.eu/en/debate-on-the-future-of-europe-opening-statement-by-angela-merkel-german-federal-chancellor-_I162933-v_>.

34 Európsky parlament. 2019. 2019 European election results. European Parliament: 2019-2024. In *European Parliament*, 2019. [online]. [cit. 18.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en/european-results/2019-2024/>>.

35 BERGMANN, J. – MÜLLER, P. 2021. Failing forward in the EU's common security and defense policy: The integration of EU crisis management. In *Journal of European Public Policy*, 2021, roč. 28, č. 10, s. 1669-1687. ISSN 1350-1763, s. 1682

36 ARCUDI, G. – SMITH, M. E. 2013. The European Gendarmerie Force: a solution in search of problems? In *European Security*, 2013, roč. 22, č. 1, s. 1-20. ISSN 0966-2839, s. 4

mier a stabilitu v regióne.³⁷ To spôsobilo rozdiely medzi členskými štátmi, keďže operáciu podporilo len desať členských štátov. Uvedené potvrdzuje, že koncept spoločnej armády EÚ je zbytočný, pokiaľ nezahŕňa nadnárodný dohľad nad finančnými prostriedkami a jednotkami, ktoré poskytujú členské štáty. Je málo pravdepodobné, že sa tak stane, keďže členské štáty sa snažia brániť svoju nezávislosť a vlastné záujmy.

3 ÚLOHA NATO V EURÓPSKEJ BEZPEČNOSTI

Ako zdôrazňuje Lisabonská zmluva, spolupráca so Severoatlantickou alianciou je pre EÚ strategicky dôležitá, keďže väčšina členských štátov je súčasťou oboch organizácií. Aktuálne ich je 21. Vzťahy medzi NATO a EÚ boli inštitucionalizované začiatkom 21. storočia, kedy sa v spoločnej deklarácii o európskej bezpečnostnej a obrannej politike v roku 2002 dohodli, že EÚ bude mať prístup k plánovacím schopnostiam NATO pre vlastné vojenské operácie EÚ.³⁸

Ďalšie spoločné vyhlásenia EÚ a NATO v nasledujúcich rokoch vytvorili strategický rámec spolupráce medzi týmito dvoma organizáciami, čo možno považovať za jeden z pilierov pri posilňovaní európskej bezpečnosti a obrany. Napríklad spoločná deklarácia EÚ a NATO z júla 2016 stanovila sedem základných oblastí, v ktorých by obaja aktéri mohli spolupracovať predovšetkým na operačnej úrovni. Patrili medzi nich spoločné akcie v oblasti boja proti hybridným hrozbám, operačnej spolupráce, kybernetickej bezpečnosti a obrany, rozvoja obranných spôsobilostí, obranného priemyslu a výskumu, spoločných cvičení a podpory úsilia východných a južných partnerov o budovanie kapacít.³⁹

Neskôr obe organizácie prijali niekoľko konkrétnejších návrhov pre každú zo siedmich oblastí. Obe organizácie začali následne ešte intenzívnejšie spolupracovať. V júli 2018 bola v Bruseli podpísaná ďalšia spoločná deklarácia s cieľom urýchliť napredovanie spolupráce a pridať ďalšie oblasti spolupráce (napríklad vojenská mobilita, boj proti terorizmu, posilnenie odolnosti voči chemickým, biologickým, rádiologickým a jadrovým rizikám alebo presadzovanie programu Women, Peace and Safety). Tieto dve zmienené deklarácie poskytli základ, na ktorom sa ďalej rozpracovalo 74 konkrétnych akcií spolupráce, ktoré sa implementujú podľa konkrétnych dokumentov.⁴⁰

³⁷ EUEA. 2021. EU Training Mission in Mali (EUTM Mali). In *European Union External Action*, 2021. [online]. [cit. 18.06.2022]. Dostupné na: <<http://eutmmali.eu>>.

³⁸ NATO. 2002. EU-NATO Declaration on ESDP. In *NATO Press Release*, 2002. [online]. [cit. 19.06.2022]. Dostupné z: <https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_19544.htm>.

³⁹ NATO. 2016. Joint declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization. In *NATO Press Release*, 2016. [online]. [cit. 19.06.2022]. Dostupné z: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm>.

⁴⁰ Rada EÚ. 2018. EU-NATO cooperation: Council welcomes progress in the implementation of the common 74 actions. In *Council of the European Union*, 2018. [online]. [cit. 19.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/06/08/eu-nato-cooperation-council-welcomes-progress-made-in-the-implementation-of-the-common-74-actions/>>.

Obe spoločné deklarácie vychádzajú a zároveň nadväzujú na Globálnu stratégiu EÚ⁴¹, v ktorej sa uvádza, že „NATO zostáva primárnym bezpečnostným rámcom pre väčšinu členských štátov“.⁴² Zároveň sa zdôrazňuje komplementárnosť NATO a vlastného európskeho bezpečnostného mechanizmu SBOP, pričom spolupráca „nesmie ovplyvňovať bezpečnostnú a obrannú politiku tých členov, ktorí nie sú členmi NATO“.⁴³ Inými slovami to znamená, že cieľom EÚ je na jednej strane zintenzívniť spoluprácu s NATO, ale na druhej strane rešpektovať odlišné inštitucionálne rámce a rozhodovaciu autonómiu členských štátov. V globálnej stratégii Únie sa tiež uvádza, že bezpečnosť Európy a Severnej Ameriky je prepojená, preto Únia aj Aliancia zdôrazňujú dôležitosť úzkej spolupráce medzi týmito dvoma inštitúciami.⁴⁴ Obe organizácie navyše fungujú v rámci rovnakých hodnôt – na základe princípov liberálnej demokracie, právneho štátu a ľudských práv.

Na margo vyššie uvedeného sa dá povedať, že práve dnes, viac ako kedykoľvek predtým, je bezpečnosť Európy a Severnej Ameriky vzájomne úzko prepojená. NATO a EÚ v súčasnosti čelia sérii viacerých bezpečnostných výziev vychádzajúcich z juhu a východu, ktoré je potrebné riešiť spoločne vzájomne zosúladeným a doplnkovým spôsobom, ktorý zabráni zbytočnej duplicite. Dôležitosť silného transatlantického zväzku založeného na spoločných hodnotách, ktorý zvyšuje spoločnú bezpečnosť a zabezpečuje spravodlivé a vyvážené zdieľanie záťaže, sa v súčasnom náročnom strategickom prostredí stáva ešte aktuálnejšou.

Lisabonská zmluva v kontexte toho, že spolupráca EÚ a NATO nesmie ovplyvňovať bezpečnostnú a obrannú politiku tých členov, ktorí nie sú členmi Aliancie, jasne v čl. 42 ods. 2 uvádza, že národná obranná politika vrátane členstva v NATO alebo neutrality je stále aktuálna a že obranná spolupráca je medzivládnu záležitosťou. „Politika Únie nemá vplyv na osobitý charakter bezpečnostnej a obrannej politiky niektorých členských štátov a rešpektuje záväzky niektorých členských štátov, ktoré vidia uskutočnenie svojej spoločnej obrany v NATO podľa Severoatlantickej zmluvy.“⁴⁵

Aj preto sa napriek súčasnemu politickému a bezpečnostnému vývoju, vytvoreniu PESCO, CARD, MPCC alebo EDF a tiež rečiam o „potrebe sformovania európskej armády“ zatiaľ žiadne „budovanie európskej armády“ nerealizuje.⁴⁶ To znamená, že zatiaľ sa nebude vytvárať žiadny duplikát NATO. Je preto málo pravdepodobné, že by napriek zmienenému aktuálnemu vývoju a zhoršeniu bezpečnostnej situácie po napadnutí Ukrajiny

⁴¹ Globálna stratégia pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku Európskej únie, skrátené Globálna stratégia Európskej únie (European Union Global Strategy) nahradila v roku 2016 Európsku bezpečnostnú stratégiu (European Security Strategy) z roku 2003.

⁴² EEAS. 2016: *A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy*. Brussels : European External Action Service, 2016. [online]. [cit. 19.06.2022]. Dostupné z: <https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf>.

⁴³ Ibid

⁴⁴ Ibid

⁴⁵ Zmluva o Európskej únii, 2008, čl. 42 ods. 2

⁴⁶ Európsky parlament. 2021. Defence: is the EU creating a European army? In *European Parliament News*, 2021. [online]. [cit. 19.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/security/20190612STO54310/eu-army-myth-what-is-europe-really-doing-to-boostdefence>>.

Ruskom vznikla v blízkej dobe nadnárodná obranná autorita, ktorá by bola nadradená národným obranným silám a vládám.

Aliancia vždy mala v európskom bezpečnostnom poriadku svoj význam, ktorý sa po ruskej invázii ešte zvýšil. Záujem o vstup do nej prejavili aj také členské štáty EÚ, ako je Fínsko a Švédsko, ktoré zatiaľ stáli mimo NATO kvôli svojej vojenskej nezúčastnenej politike. Konflikt na Ukrajine však zmenil pohľad na členstvo v Aliancii nielen u politických špičiek, ale aj u občanov oboch krajín,⁴⁷ a tak Švédsko a Fínsko 18. mája 2022 urobili kľúčový krok na ceste do Severoatlantickej aliance. Zástupcovia oboch krajín odovzdali v Bruseli generálnemu tajomníkovi Aliancie Jensovi Stoltenbergovi žiadosti o prijatie do NATO, ktorý ich rozhodnutie privítal a vyhlásil, že škandinávске krajiny posilnia spoločnú bezpečnosť spojencov.⁴⁸

Uvedené len zdôrazňuje dôležitosť spoločného bezpečnostného aktéra v Európe. Najreálnejším scenárom preto je, že spolupráca medzi EÚ a NATO sa bude ešte viac prehľbovať a rozširovať. Inými slovami, je málo pravdepodobné, že by sa vytvorila európska armáda, a rovnako tak je málo pravdepodobné, že dôjde k pokusom nahradiť Alianciu inou obrannou organizáciou. Akýkoľvek takýto pokus nahradiť NATO by mal za následok krízu inštitucionálnych a politických vzťahov bez reálneho východiska a pravdepodobne by viedol k zhoršeniu vývoja bezpečnostného prostredia. Okrem toho, súperenie s Alianciou by bolo nevysvetliteľné aj z toho dôvodu, že NATO vždy viedli európski generálni tajomníci.⁴⁹

Na druhej strane, z času načas došlo aj k určitému iskreniu vo vzájomných vzťahoch a k spochybňovaniu významu a dôležitosti postavenia NATO pri zabezpečovaní obrany EÚ. Napríklad vtedy, keď bývalý americký prezident Donald Trump označil NATO za „zastarané“⁵⁰ a v roku 2016 dokonca pohrozil, že Spojené štáty americké (ďalej len „USA“) opustia Alianciu, ak si jej európske členské štáty aj naďalej nebudú plniť svoje finančné záväzky, ku ktorým sa zaviazali pri vstupe do NATO⁵¹ a nebudú vynakladať na obranu 2 % svojho hrubého domáceho produktu (ďalej len „HDP“).

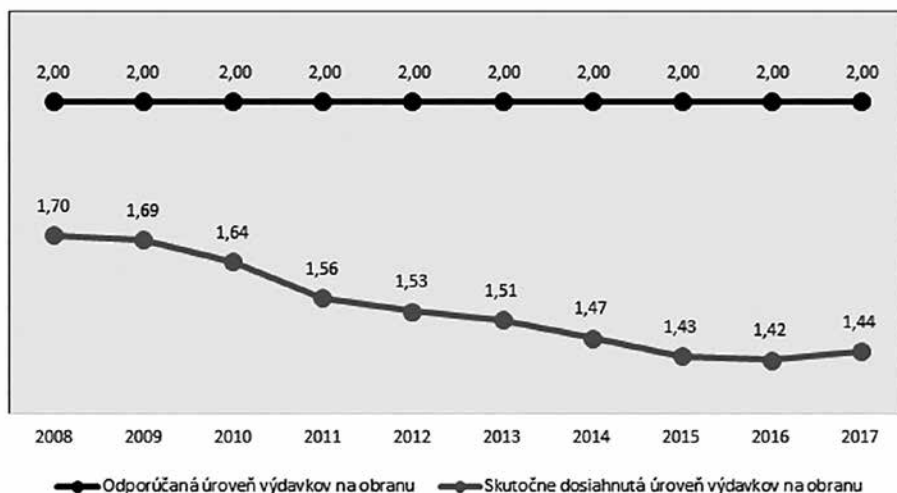
⁴⁷ YLE. 2022. Yle poll: Support for Nato membership hits record high. In *Yle News*, 2022. [online] [cit. 19.06.2022] Dostupné z: <<https://yle.fi/news/3-12357832>>.

⁴⁸ RTVS. 2022. Fínsko a Švédsko oficiálne požiadali o členstvo v NATO. In *RTVS Správy*, 2022. [online]. [cit. 19.06.2022]. Dostupné z: <<https://spravy.rtvs.sk/2022/05/finsko-a-svedsko-oficialne-poziadali-o-clenstvo-v-nato/>>.

⁴⁹ DEMETRIOU, P. 2016. NATO & CSDP: Can the EU afford to go solo? [online]. In *Cogent Social Sciences*, 2016, roč. 2, č. 1, s. 1-16. ISSN 2331-1886, s. 8

⁵⁰ JAMES, W. 2017. Trump says NATO is obsolete but still „very important to me“. In *Reuters*, 2017. [online]. [cit. 20.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-nato-obsoleteidUSKBN14ZOYO>>.

⁵¹ MARCUS, J. 2016. Trump says the US may abandon automatic protections for NATO countries. In *BBC News*, 2016. [online]. [cit. 20.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-36852805>>.

Graf č. 1: Výdavky na obranu v európskych členských štátoch NATO v rokoch 2008 až 2017 (v % HDP)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov NATO, 2018⁵²

Medzi EÚ a NATO existujú aj určité rozdiely v záujmoch, ktoré možno vidieť napríklad v tom, že kým Únia preferuje politické urovnanie sporov aktívnym zapojením medzinárodného spoločenstva, USA (NATO) preferujú tvrdú vojenskú akciu.⁵³ To ukazuje, že aj keď majú EÚ a USA (NATO) rovnaký cieľ, prostriedky na jeho dosiahnutie sú odlišné. Preto NATO na rozdiel od EÚ nie je vítané ako mierotvorca v mnohých častiach sveta.⁵⁴ Demetriou v širšom kontexte tvrdí, že Aliancia je funkčným partnerom pre Úniu len vtedy, keď sa záujmy NATO a EÚ zhodujú.⁵⁵ Dlhoročná závislosť európskych členských štátov NATO od USA oslabilu snahy Európy budovať potrebné vojenské spôsobilosti a kapacity, nakoľko využívali silu USA.⁵⁶ Preto nadradenosť USA v rámci NATO ovplyvňuje aj vývoj

⁵² NATO. 2018. *Defence Expenditures of NATO Countries*. [online] [cit. 19.06.2022], dostupné z: <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_03/190314-pr2018-34-eng.pdf>.

⁵³ PETROV, P. – SCHÜTTE, L. – VANHOONACKER, S. 2020. The future of EU – NATO relations. In *Atlantisch Perspectief*, 2020, roč. 44, č. 2, s. 38-44. ISSN 0167-1847, s. 43

⁵⁴ SMITH, M. E. 2021. A liberal grand strategy in a realist world? Power, purpose and the EU's changing global role. In *Journal of European Public Policy*, 2021, roč. 28, č. 2, s. 144-163. ISSN 1350-1763, s. 152

⁵⁵ DEMETRIU, P. 2016. NATO & CSDP: Can the EU afford to go solo? [online]. In *Cogent Social Sciences*, 2016, roč. 2, č. 1, s. 1-16. ISSN 2331-1886, s. 8-12

⁵⁶ DYSON, T. 2013. Balancing Threat, not Capabilities: European Defence Cooperation as Reformed Bandwagoning. In *Contemporary Security Policy*, 2013, roč. 32, č. 2, s. 387-391. ISSN 1743-8764.

bezpečnostnej politiky v Európe a v niektorých situáciách stavia európske členské štáty Aliancie, ktoré sú zároveň členskými štátmi Únie, do druhej línie.⁵⁷

Na základe všetkých predchádzajúcich informácií je potrebné uvažovať aj nad tým, či medzivládna povaha bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ spĺňa všetky kritériá a ambície na pozadí zjavného neofunkcionalistického supranacionalizmu. Neorealisti totiž kriticky tvrdia, že materiálne sily a súčasná „rovnováha síl“ obmedzujú mieru konvergencie v členských štátoch Únie.⁵⁸ Keďže NATO zostáva medzivládnu organizáciou, zdá sa potom pre štáty jednoduchšie rozvíjať obrannú spoluprácu s NATO ešte viac. V tejto súvislosti by sa dalo povedať, že úloha členských štátov v SBOP má inštitucionálne obmedzenia. Podľa Hyde-Pricea sú za primárnych medzinárodných aktérov stále považované štáty, nie medzinárodné organizácie. Členské štáty sa zdráhajú spochybniť status quo a podeliť sa s inými štátmi o svoje obranné stratégie a prostriedky v dôsledku domnelých možných negatívnych dôsledkov na ich národnú bezpečnosť a hospodársku a vojenskú silu.⁵⁹

Žiadny štát nemôže vedieť, resp. nemôže si byť istý tým, čo (u)robia ostatné štáty. Realistická perspektíva preto prichádza k záveru, že to je dôvod, prečo bude pohyb smerom k zbližovaniu obrannej stratégie a zdieľania vojenských prostriedkov a síl obmedzený. Snyder to demonštruje prostredníctvom bezpečnostnej dilemy tak, že aj keď žiadny štát nechce útočiť na iných, nikto si nemôže byť istý tým, že zámery iných štátov sú mierové, alebo takými zostanú; preto každý štát musí akumulovať svoju silu na zabezpečenie svojej obrany. V dôsledku toho členské štáty zatiaľ preferujú mať schopnosť brániť sa v prvom rade samé.⁶⁰ Zjednotiť svoju suverenitu v otázkach obrany by si vyžiadalo značné úsilie zo strany jednotlivých štátov. A hoci sa obranná únia javí pre EÚ ako celok prospešná, pretože by bola hospodárnejšia a efektívnejšia z hľadiska rozmiestnenia a nákladov, stále existujú limity do akej miery sú členské štáty EÚ ochotné odovzdať časť svojej suverenity a prehĺbiť spoluprácu v otázkach obrany.

ZÁVER

Na záver je možné konštatovať, že SBOP má dve hlavné hybné sily – prvou je snaha vybudovať vojenskú identitu EÚ a druhou vytvoriť rozumný mechanizmus na

⁵⁷ DEMETRIOU, P. 2016. NATO & CSDP: Can the EU afford to go solo? [online]. In *Cogent Social Sciences*, 2016, roč. 2, č. 1, s. 1-16. ISSN 2331-1886, s. 4

⁵⁸ POSEN, B. R. 2016. European Union Security and Defense Policy: Response to Unipolarity? In *Security Studies*, 2016, roč. 25, č. 2, s. 149-186. ISSN 0963-6412, s. 151

⁵⁹ HYDE-PRICE, A. 2006. 'Normative' power Europe: a realist critique. In *Journal of European Public Policy*, 2006, roč. 13, č. 2, s. 217-234. ISSN 1350-1763, s. 227-228

⁶⁰ SNYDER, G. H. 1984. The Security Dilemma in Alliance Politics. In *World Politics*, 1984, roč. 36, č. 4, s. 461-495. ISSN 0043-8871, s. 475

posilnenie civilných kvalít EÚ.⁶¹ Okrem toho Európska únia vytvorila svoje vlastné diskurzy zahraničnej a bezpečnostnej politiky nezávislé od svojich členských štátov, aby vytvorila spoločnú európsku obrannú úniu.⁶² Vzhľadom na medzivládny charakter SBOP je však táto konvergencia smerom k obrannej únii zatiaľ veľmi pomalá. Na druhej strane, tento bezpečnostný diskurz EÚ a súčasný vývoj bezpečnostnej situácie v blízkom i vzdialenejšom okolí Únie významným spôsobom ovplyvnil názory členských štátov na bezpečnosť. Zvýšila sa podpora a súčasne aj potreba zblížovať bezpečnostnú a obrannú politiku v Európe, ale to sa s najväčšou pravdepodobnosťou stane prostredníctvom NATO. Jeho medzivládny charakter je totiž pre členské štáty, ako sa zdá, vhodnejší, ako eventualita vzdať sa práva vytvárať svoje vlastné vojenské stratégie a rozhodovať o nasadení svojich ozbrojených síl. Výsledkom je, že zatiaľ čo SBOP je uskutočniteľná s účinnými mechanizmami v rámci tzv. mäkkej sily, vojenská akcia pre EÚ je príliš medzivládna na to, aby mala nejaký účinok. Koncepcia vytvorenia spoločnej európskej armády sa teda aspoň zatiaľ javí ako málo pravdepodobná, nakoľko supranacionálny model európskej armády by si vyžadoval potrebu prenosu kompetencií z členských štátov na úninú úroveň.

Autoři:

Plk. v. v. prof. Ing. Vojtěch Jurčák, CSc., naroden 1955. Je absolventem Vysoké vojenské technické školy v Liptovském Mikuláši. Během své profesionální kariéry se převážně věnoval výchově vojenských vysokoškolsky vzdělaných důstojníků na Akademii ozbrojených sil generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovském Mikuláši, kde také habilitoval a inauguroval. V současné době pracuje jako vedoucí Katedry bezpečnosti a obrany. Zabývá se problematikou národní a mezinárodní bezpečnosti.

Plk. gšt. v. z. doc. Ing. Radoslav Ivančík, PhD. et PhD., MBA, MSc., naroden 1969. Je absolventem Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově na Moravě, doktorského studia na Univerzitě Matěje Bela v Banské Bystrici, Akademii ozbrojených sil generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovském Mikuláši a postgraduálního studia na Varšavské univerzitě managementu. Během profesionální kariéry zastával několik významných vedoucích funkcí na Generálním štábu Ozbrojených sil Slovenské republiky a na Ministerstvu obrany Slovenské republiky. V současné době pracuje jako docent na Akademii Policejního sboru v Bratislavě. Zabývá se problematikou bezpečnosti.

⁶¹ BERGMANN, J. – MÜLLER, P. 2021. Failing forward in the EU's common security and defense policy: The integration of EU crisis management. In *Journal of European Public Policy*, 2021, roč. 28, č. 10, s. 1669-1687. ISSN 1350-1763; SJURSEN, H. 2016. The EU as a 'normative' power: how can this be? In *Journal of European Public Policy*, 2016, roč. 23, č. 2, s. 235-251. ISSN 1350-1763.

⁶² RIEKER, P. 2016. From Common Defence to Comprehensive Security: Towards the Europeanization of French Foreign and Security Policy? In *Security Dialogue*, 2016, roč. 37, č. 4, s. 509-528. ISSN 0967-0106.

Jak citovat: JURČÁK, Vojtech a Radoslav IVANČÍK. Od Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky k spoločnej armáde Európskej únie? *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (1), 018-034. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.